

ANALIZA UČINAKA POREZNE KONKURENCIJE PRI OPOREZIVANJU DOBITI PODUZEĆA U EUROPSKOJ UNIJI

ANALYSIS OF TAX COMPETITION IMPACT ON CORPORATE TAXATION IN THE EUROPEAN UNION

ABSTRACT

The aim of this paper is identification of the effects tax competition has on corporate taxation in the process of the EU integration. The focus of the research is how to qualify all aspects related to tax competition process and to distinguish other factors that can be an obstacle for tax harmonization in the EU.

The basis of the analysis relates to economic aspects of tax competition and corporate taxation in the EU. It includes theoretical background, comparison of present differences in corporate taxation systems in the EU, advantages and disadvantages of models for preventing harmful tax competition, influence of tax competition on the EU enlargement and panel data analysis of economic and financial effects of tax competition in the EU member states.

JEL: E62

Key words: tax competition, corporate income tax, effective tax rates, statutory tax rates, fiscal degradation, tax harmonization,

1. UVOD

U uvjetima visoke međunarodne mobilnosti kapitala, vlade određenih zemlja mogu biti u iskušenju da kroz mehanizme smanjivanja poreznog opterećenja u sustavu oporezivanja dobiti poduzeća utječu na privlačenje izravnih stranih investicija i na taj način smanjuju porezne prihode zemalja iz kojih kapital odlazi te povećavaju vlastite. Međutim ovakav vid kompeticije u konačnici može polučiti negativne efekte za sve zemlje koje sudjeluju u njemu jer će kroz „utrku do dna“ ustvari doći do smanjenja blagostanja stanovnika svih zemalja.

Upravo iz ovog razloga EU već duži niz godina pokušava riješiti problem porezne konkurencije i to kroz mehanizme porezne koordinacije, odnosno harmonizacije. Iako je predloženo više različitih modela za suzbijanje štetne porezne konkurencije na razini Unije, niti jedan nije dobio ozbiljniju političku podršku, a jedan od razloga za to leži i u činjenici da dosada teza o štetnosti porezne konkurencije nije bila dokazana na adekvatan način.

* Dr. sc., Ekonomski fakultet u Zagrebu, e-mail: nsokol@efzg.hr
Članak primljen u uredništvo: 20.05.2008.

Među prvim zagovornicima porezne koordinacije bili su Musgrave i Musgrave (1969.), međutim njihova je znanstvena pozornost bila usmjerena prije svega na problematiku međunarodnog dvostrukog oporezivanja.

Djelomično rješenje ovog problema danas je pronađeno u primjeni OECD-ovog modela, a u sklopu EU-a taj se problem pokušao riješiti primjenom tzv. Smjernice o trgovačkim društvima majka-kćer.¹

S vremenom se problemu međunarodnog dvostrukog oporezivanja počelo posvećivati sve manje pažnje, a pozornost je bila usmjeravana na problem međunarodne mobilnosti kapitala i sposobnosti multinacionalnih kompanija da izbjegnu ili smanje porezno opterećenje, seljenjem poreznih osnovica iz zemalja s visokim poreznim opterećenjem u zemlje s niskim poreznim opterećenjem ili pak nepostojećim opterećenjem, kao što je primjerice slučaj u nekim poreznim oazama.

Ovakva je situacija dovela do povećanja međunarodne porezne konkurencije na način da se u većini zemlja primjenjuju takve fiskalne mjere koje su ispod optimalne razine. To je izazvalo razvijanje, već spominjane teze o „utrci do dna“. Stoga je cilj empirijske analize, koja će biti provedena u nastavku, dokazati postojanje odnosno nepostojanje porezne konkurencije u štetnom obliku na razini EU-a.

Svoju zabrinutost u svezi s postojanjem takvog oblika porezne konkurencije prvi je izrazio još Oates (1972.), a tradicionalni teorijski modeli porezne konkurencije razvijeni su u radovima Zodrowa i Mieszkowskog (1986.) i Wilsona (1986.).

U svom su istraživačkom radu Zodrow i Mieszkowski predstavili model porezne konkurencije u najjednostavnijoj postavci opće ravnoteže. Njihovom zaslugom koncept porezne konkurencije zasniva se na upotrebi teorema o podcijenjenosti javnih dobara, odnosno lokalnih javnih dobara te se u njemu testiraju učinci mobilnosti kapitala na oporezivanje dobiti poduzeća na simplificiranom uzorku identičnih regija, pri čemu se pretpostavlja kako mobilnost kapitala dovodi do nižih poreznih stopa i suboptimalnog sniženja razine ponude javnih dobara.

Wilsonov je model s dvije zemlje, odnosno dvije jurisdikcije koje su identične u svemu osim radnoj snazi, pokazao kako pojedinci bolje prolaze u malim zemljama. Iz toga proizlazi da što je veći porez na kapital neka zemlja nametnula, to će imati jači efekt na njezinu potražnju za kapitalom i kamatne stope na međunarodnom tržištu kapitala, to jest to će biti manja elastičnost ponude kapitala.

Pritom treba voditi računa o tome da potražnja za kapitalom velike zemlje ima veći utjecaj na kamatne stope negoli ona male zemlje. Stoga će veće zemlje odrediti više stope poreza na kapital. Kako je k tome trošak kapitala niži u malim zemljama, više su investicije per capita i zato je visina nadnica veća.

Iz toga se može izvesti zaključak kako male zemlje imaju prednosti prilikom porezne konkurencije, ukoliko je razlika u veličini zemalja koje se natječu dovoljno velika, a javni se rashodi financiraju porezima na kapital.

Slične su teze razvijali i Gordon (1986.) i Razin and Sadka (1991.) predviđajući da će u uvjetima kada je kapital u potpunosti mobilan, uvijek radije bježati u male otvorene ekonomije koje ga neće moći oporezovati na odgovarajući način.

Haufler i Wooton (1999.) u svom radu iznose argumente koji potvrđuju suprotnu tezu, odnosno tvrde kako u slučaju nesavršene konkurencije i zbog transakcijskih troškova, upravo velike zemlje mogu imati prednosti od porezne konkurencije u kojoj se zemlje natječu za

¹ Vijeće EU-a donijelo je uz Kodeks o ponašanju pri oporezivanju poduzeća i nekoliko smjernica koje se bave problematikom oporezivanja dobiti poduzeća, a to su: Smjernica o fuziji, odnosno spajanjima, Smjernica o trgovačkim društvima majka-kćer te Smjernicu o zajedničkom oporezivanju kamata i autorskih naknada među povezanim kompanijama. Također je donesena i Konvencija o primjeni arbitražnog postupka u slučajevima dvostrukog oporezivanja.

direktne strane investicije jer će zbog transakcijskih troškova poduzeća preferirati lociranje na velikim tržištima.

To će utjecati na povećanje lokacijskih najamnina u velikim zemljama, što se pak može iskoristiti u sklopu porezne politike, tako da velike zemlje povećaju poreze ili smanje subvencije, a male zemlje to neće moći pratiti te će investicije ipak odlaziti u veće zemlje.

Sinn (1997.) je pak tvrdio kako porezna konkurencija neće dovesti do suboptimalne ponude javnih dobara ukoliko zemlje mogu više oporezovati manje mobilne proizvodne čimbenike, odnosno rad, ali će naravno zbog toga doći do neravnomjernije distribucije dohotka i smanjenja opće razine blagostanja, pogotovo u slučaju da i rad postane zbog takve situacije mobilniji.

Keen i Marchand (1997.) su u svom radu istaknuli kako fiskalna kompeticija može potaknuti zemlje da promjene fiskalne strukture na način koji će imati nepoželjne konsekvence prilikom distribucije dohotka, ali isto tako može utjecati na povećanje rashoda koji će pogodovati mobilnom kapitalu i to tako da od ulaganja u javnu infrastrukturu imaju koristi i potrošači koji nisu mobilni.

Brennan i Buchanan (1980.) su pak otvoreno zagovarali koncept fiskalne kompeticije jer su smatrali kako je upravo ona u uvjetima fiskalne decentralizacije dobar balast za aktivnosti političara, birokrata i ostalih interesnih skupina koje su usmjerene na ostvarivanje dodatnog dohotka, odnosno dobiti.

U većini radova koji se bave poreznom konkurencijom ipak se naglašava gubitak općeg blagostanja, a svi su prvenstveno fokusirani na učinke koje pritom generira mobilni kapital.

Neki su radovi usmjereni i na mobilnost radne snage i ističu kako porezna konkurencija u svijetu, u kojem su pojedinci itekako mobilni, pomaže lokalnim jurisdikcijama da ostvare efikasnu i prihvatljivu razinu javne potrošnje jer će stanovnici otkriti svoje preferencije seljenjem u one jurisdikcije koje nude najpovoljnije porezne pakete².

Nažalost uvjeti koji su potrebni da bi gore opisan Tiebuatov equilibrium (1956.) bio zadovoljen vrlo su restriktivni, jer najprije vlada mora biti u mogućnosti ubrati porez u obliku glavarine od svakog stanovnika jednak troškovima koji su potrebni da bi im se pružila odgovarajuća razina javnih dobara i usluga, a pritom efikasnost takvog modela neće biti osigurana u slučaju da se prilikom ponude javnih dobara koristi ekonomija obujma.

Također valja istaknuti kako su svi radovi koji se bave ovako postavljenom ravnotežom zaokupljeni poglavito problemom efikasnosti, zanemarujući pritom činjenicu da mobilnost čimbenika proizvodnje utječe na sposobnost zemlja da vrše redistribuciju dohodaka.

Na globalnoj sceni koja još uvijek obiluje kulturnim, ali i političkim barijerama prema većoj mobilnosti rada, teško je smatrati kako je koncept „voting with their feet“ zadovoljavajući model kojim bi se moglo opisati ponašanje birača, prilikom odabira porezne jurisdikcije koja im se čini privlačnija.

2. POSTOJANJE POREZNE KONKURENCIJE U EU

Dokazivanje postojanja, odnosno nepostojanja porezne konkurencije, vrlo je komplicirano i može se kazati kako su ograničenja s kojima se pritom susrećemo višestruka.

Samu poreznu konkurenciju prilikom oporezivanja dobiti poduzeća je teško definirati, ali većina postojećih definicija ide u smjeru da je tumači kao vid konkurencije koji će dovesti do suboptimalne razine oporezivanja i podcijenjenosti javnih dobara, što pak u konačnici dovodi do erozije države blagostanja.

² O ovom fenomenu govori i čuvena Tiebuatova hipoteza iz 1956. godine.

Pitanja koja se nameću prilikom dokazivanja ovog fenomena su sljedeća: kako je on utjecao, odnosno utječe li na promjene u poreznim strukturama suvremenih zemlja; bi li opće porezno opterećenje bilo više ukoliko bi porezni sustavi bili neutralni; bi li visina prihoda ubranih od poreza na dobit bila veća bez porezne konkurencije, bi li porezno opterećenje rada i potrošnje bilo niže i tome slično.

Kada analiziramo situaciju u EU-u tada možemo kazati kako je razina oporezivanja u odnosu na visinu poreznog opterećenja i ubranih prihoda u 2005. godini bila gotovo jednaka onoj prije deset godina, odnosno u 1995. godini, što samo po sebi ukazuje da teza o pojačanoj poreznoj konkurenciji baš i ne stoji.

Međutim, valja naglasiti kako je Europska unija sama po sebi područje koje karakterizira visoko porezno opterećenje, pritom misleći na generalno porezno opterećenje. Prema podacima za 2005. godinu udio poreza u BDP-u na razini Unije bio je 39.6%, što je za trinaest postotnih poena više nego li primjerice udio poreza u BDP-u SAD-a ili Japana. To naravno ne znači kako i sve pojedinačne zemlje članice EU-a imaju visoko porezno opterećenje, jer neke imaju udio poreza u BDP-u i znatno niži od 35%, dok neke poput Švedske imaju sudjelovanje poreza u BDP-u čak i veće od 50%.

Sustavi oporezivanja dobiti poduzeća „novih“ zemalja članica obično imaju manje porezno opterećenje od onih u „starim“ zemljama članicama, ili općenito govoreći udio direktnih poreza u ukupnim poreznim prihodima i BDP-u je u njima vidljivo niži nego li u starim. Nadalje, primjetan je trend postupnog smanjivanja poreznog opterećenja, ali se ne može kazati kako su „nove“ zemlje članice EU-a agresivnije u smanjivanju svojih poreznih stopa, čak štoviše neke od njih su čak i povećale porezno opterećenje prilikom oporezivanja direktnim porezima. Ovo je usporavanje uzrokovano djelomice zbog cikličkih kretanja, a djelomice zbog želje zemalja članica EU-a da smanje svoje deficite, što je svakako utjecalo na činjenicu da nije nastavljen trend smanjivanja poreznog opterećenja porezom na dobit.

Vrlo je zanimljivo kako su najveće promjene povezane uz izdašnost ubranih prihoda i poreznog opterećenja doživjele one zemlje članice koje su početno imale nisko porezno opterećenje, dok su one s visokim poreznim opterećenjem imale vrlo male promjene u svojim poreznim strukturama. To možemo povezati s činjenicom da je visoko porezno opterećenje uglavnom povezano uz zemlje članice EU-15, koje karakteriziraju tromi fiskalni sustavi, neskloni promjenama, zbog čega vrlo vjerojatno i nije došlo do drastičnijih smanjenja.

Od 2005. počeo je vrlo spori, ali ipak vidljiv rast udjela ukupnih poreznih prihoda u BDP-u zemalja članica EU-a, a očekuje se da će se to nastaviti i u sljedećim godinama, što također pokazuje kako porezna konkurencija nije doprinijela značajnijem smanjenju blagostanja na razini Unije, odnosno upućuje na zaključak o tome da se polako smiruje natjecanje u privlačenju investicija fiskalnim poticajima.

U zemljama članicama EU-a prihodi od poreza na dobit obično čine jednu petinu ukupnih poreznih prihoda, a porezi na potrošnju oko jedne trećine. Kao što je već naglašeno, postoje razlike u strukturi poreznih prihoda između „starih“ i „novih“ zemalja članica, pri čemu potonje karakterizira veći udio potrošnih poreza u ukupnim poreznim prihodima, dok prihodi od poreza na dobit imaju mali udio u njihovim ukupnim poreznim prihodima.

U razdoblju od 1995. do 2005. godine došlo je do promjena u sustavima oporezivanja dobiti poduzeća koja su se u nekim zemljama članicama odrazila kroz povećanje efektivnih poreznih stopa i poreznog opterećenja, a u drugima kao smanjenje efektivnih poreznih stopa i poreznog opterećenja.

Pritom je zamjetno, kao što je već rečeno, kako su u navedenom razdoblju manje promjene doživjeli sustavi oporezivanja dobiti poduzeća onih zemalja koja su imala početno veće porezno opterećenje, što znači uglavnom sustavi oporezivanja dobiti poduzeća „starih“ zemalja članica EU-a.

Dosadašnja ekonometrijska istraživanja³ pokazala su kako visoke efektivne porezne stope prilikom oporezivanja dobiti imaju negativan učinak na privlačenje većeg obujma izravnih stranih investicija, ali najčešće mjereni fiskalnih učinci nisu pokazali velik utjecaj na privlačenje izravnih stranih investicija i uglavnom je dokazano da neki drugi čimbenici kao što su primjerice dostupnost novih tehnologija, veličina tržišta ili obrazovna struktura radne snage imaju većeg upliva na donošenje investicijskih odluka.

Stoga se može zaključiti kako nije nedvojbeno dokazano postojanje porezne konkurencije koja vodi „utrci do dna“ u sustavima oporezivanja dobiti poduzeća ili pak konstantnom smanjivanju ukupno ubranih poreznih prihoda, ali se pokazalo kako porezna konkurencija ima određenog upliva na kreiranje nacionalnih poreznih politika.

3. EMPIRIJSKA ANALIZA UČINAKA POREZNE KONKURENCIJE NA MOBILNOST KAPITALA U EUROPSKOJ UNIJI

Ekonometrijski model obuhvaća pet različitih fiskalnih pokazatelja koji utječu na pojavu porezne konkurencije i predstavljaju nezavisne varijable modela, dok je porezna konkurencija zavisna varijabla, koja je predočena kroz odgovarajuću varijablu, zbog nemogućnosti precizne definicije samog pojma, kao i velikih ograničenja povezanih uz moguće utjecaje na nju, koji nisu mogli biti uzeti u obzir.

Samu poreznu konkurenciju prilikom oporezivanja dobiti poduzeća je teško definirati, ali za potrebe statističke analize definirana je kao takav vid konkurencije koji će dovesti do suboptimalne razine oporezivanja i podcijenjenosti javnih dobara, što je i u teoriji najčešće upotrebljavana definicija ovog pojma.

Budući da su nezavisne varijable vezane uz elemente oporezivanja i da je primarni cilj ovog istraživanja bio dokazivanje utjecaja sustava oporezivanja dobiti poduzeća u zemljama članicama EU-a na mobilnost kapitala unutar Unije i samo blagostanje zemalja članica definirano je kroz pokazatelj koji bi ga mogao odraziti na najadekvatniji način, a to je za potrebe ovog istraživanja udio ukupnih direktnih poreza u BDP-u.

Stoga je povećanje udjela ukupnih prihoda od direktnih poreza u BDP-u zemalja članica označeno kao povećanje blagostanja, a smanjenje udjela ove grupe poreza kao smanjenje blagostanja, što je doduše vrlo pojednostavljeno tumačenje blagostanja, ali uobičajen pristup u postupku modeliranja porezne konkurencije.

Ograničenja tako zamišljenog modela zasnivaju se na nemogućnosti mjerenja međunarodnih fiskalnih efekata prelijevanja koji se javljaju uvijek kada dođe do promjena u sustavima oporezivanja dobiti u nekoj zemlji članici EU-a. Naime, takve promjene uvijek utječu i na stupanj blagostanja u ostalim zemljama članica, a i šire⁴ i to kroz efekte realokacije kapitala, efekte štednje ili pak kroz intertemporalne učinke.

Poticaaj za seljenje investicija iz jedne zemlje članice u drugu bit će povećanje poreznog opterećenja u sustavu oporezivanja dobiti poduzeća u domicilnoj zemlji ili pak kada neka od zemalja u okruženju smanji svoje porezno opterećenje. Pritom treba kazati da kompeticija usmjerena na privlačenje stranih investicija nije usmjerena samo na nove investicije, već i na realokaciju, odnosno seljenje direktnih stranih investicija iz jedne zemlje u drugu, a u sklopu Unije mnoga su multinacionalna poduzeća iskoristila prednosti poreznih

³ Vidi Leibfritz (1997.), Sørensen (1991.) i Hines (1999.).

⁴ Efekti prelijevanja imaju i veliki utjecaj na zemlje u okruženju.

olakšica u sustavima oporezivanja dobiti u zemljama članicama prilikom lociranja izravnih stranih investicija⁵.

Kada jednom dođe do izvoza kapitala iz jedne zemlje članice u drugu dolazi do prelijevanja kapitala. To se očituje kao povećanje poreznih prihoda prilikom oporezivanja dobiti u zemlji uvoznici kapitala i ima utjecaj na povećanje dohodaka te smanjenje nezaposlenosti u toj zemlji. Povećanje poreznog opterećenja u sustavu oporezivanja dobiti poduzeća u domicilnoj zemlji, koje dovodi do smanjenja ubranih poreznih prihoda može imati upliva i na smanjenu sklonost štednji u toj zemlji. Što također nije uzeto u obzir prilikom modeliranja porezne konkurencije za potrebe ovog istraživanja.

Model je obuhvatio sve zemlje članice EU-a, odnosno EU-27 i testirao hipotezu kako na razini same Unije ne postoji porezna konkurencija u takvom obliku koji bi se mogao smatrati štetnim za zemlje članice. Postojanje porezne konkurencije prema općoj postavci modela dokazuje smanjenje poreznih prihoda od poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima i smanjenje udjela direktnih poreza u ukupnim poreznim prihodima, zatim smanjenje socijalnih doprinosa, koje se očituje kao smanjenje njihovog udjela u ukupnim poreznim prihodima i povećanje poreznog opterećenja prilikom oporezivanja indirektnim porezima, koje se očituje kao povećanje poreznih prihoda od indirektnih poreza u ukupnim poreznim prihodima. Dakle, postojanje porezne konkurencije utvrdit će se ukoliko se dokaže da je došlo do smanjenja blagostanja promatranih zemalja.

Podaci obuhvaćaju razdoblje od 1995. do 2005. na godišnjoj razini. Izvor podataka za sve varijable je Eurostatova baza podataka.

Iz svega navedenog proizlazi:

$$PK = f(E, P, S, D, I) \quad (1)$$

Gdje je:

PK = udio ukupnih direktnih poreza u BDP-u

E = visina efektivnih poreznih stopa

P = udio poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima

S = udio socijalni doprinosa u ukupnim poreznim prihodima

D = udio direktnih poreza u ukupnim poreznim prihodima

I = udio indirektnih poreza u ukupnim poreznim prihodima

Iz ekonomskog modela izvodi se sljedeći ekonometrijski model koji je linearan u logaritmima:

$$pk = \beta_1 + \beta_2 e + \beta_3 p + \beta_4 s + \beta_5 d + \beta_6 i + \varepsilon \quad (2)$$

mala slova gore navedenih varijabli predstavljaju logaritmirane vrijednosti varijabli, dok parametri β_j predstavljaju elastičnost varijabli promjene visine efektivnih poreznih stopa prilikom oporezivanja dobiti, odnosno promjenu udjela poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima, zatim promjenu udjela socijalnih doprinosa u ukupnim poreznim prihodima, promjenu udjela direktnih poreza u ukupnim poreznim prihodima te promjenu udjela indirektnih poreza u ukupnim poreznim prihodima s obzirom na pk .

⁵ To se dešava stoga što neke zemlje poput npr. Belgije, Irske i Nizozemske nude olakšice za poduzeća ukoliko u njima lociraju svoje financijske centre, a nešto slično čine i Portugal i Luksemburg.

Metoda koja je korištena je panel analiza s fiksnim efektima. Ovaj postupak zahtijeva da se jednadžba (2) izmijeni na sljedeći način:

$$pk_{ct} = \beta_1 + \beta_2 e_{ct} + \beta_3 p_{ct} + \beta_4 s_{ct} + \beta_5 d_{ct} + \beta_6 i_{ct} + a_c + u_{ct} \quad (3)$$

Gdje indeks c označava zemlje, a t vrijeme, odnosno godine. a_c obuhvaća sve neprimijećene konstantne vremenske čimbenike koji utječu na u_{ct} , a_{c_i} se obično naziva fiksnim efektom. Nadalje u ovom primjeru može se odnositi na neprimijećene hetreogenosti, u ovom slučaju heterogenosti zemalja.

„Error term“, odnosno pogreška u jednadžbi, u_{ct} često se još naziva idiosinkratična pogreška ili „time varying error“, zato što predstavlja neprimijećene čimbenike koji se mijenjaju tijekom vremena i utječu na pk_{ct} . Uporabom fiksnih efekata za potrebe obrade podataka u panelu, ustvari elimineramo sve vremenski nepromjenjive varijable. Ova se vrsta procjene još naziva i „within estimation“ jer se koristi prilikom vremenske varijacije u zavisnoj i u nezavisnoj varijabli za svaku „cross-sectional“ opservaciju. U ovoj analizi nije bilo vremenski nepromjenjivih varijabli, odnosno vršila se obrada na svim ranije opisanim nezavisnim varijablama.

Prilikom dokazivanja ovog fenomena bilo je potrebno istražiti je li on utjecao, odnosno utječe li na promjene u poreznim strukturama suvremenih zemlja, odnosno bi li opće porezno opterećenje bilo više ukoliko bi porezni sustavi bili neutralni. Također je bilo potrebno istražiti i da li bi visina prihoda ubranih od poreza na dobit bila veća bez porezne konkurencije te bi li tada porezno opterećenje rada i potrošnje bilo niže.

Nezavisna varijabla visina efektivnih poreznih stopa predstavlja stvarno porezno opterećenje porezom na dobit, pri čemu se očekivalo da bi smanjenje efektivnih stopa trebalo utjecati na smanjenje udjela poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima, a smanjenje udjela poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima i smanjenje efektivnih poreznih stopa poreza na dobit, pokazatelji su postojanja porezne konkurencije.

Nezavisna varijabla, udio poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima, trebala bi prema očekivanjima utjecati na smanjenje udjela poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima, što bi trebalo rezultirati i razmjernim smanjivanjem udjela direktnih poreza u ukupnom poreznom opterećenju. Što znači da ako je smanjenje udjela direktnih poreza u ukupnim poreznim prihodima manje od smanjenja udjela poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima to pokazuje kako je porezno opterećenje prebačeno s poreza na dobit na neki drugi oblik direktnih poreza. U većini slučajeva to će biti porez na dohodak, odnosno time se dokazuje postojanje porezne konkurencije kroz proces fiskalne degradacije, odnosno prebacivanje poreznog opterećenja na manje mobilne izvore oporezivanja, a to je rad.

Nezavisna varijabla udio direktnih poreza u ukupnim poreznim prihodima očekivano će biti podjednaka udjelu indirektnih poreza u ukupnim poreznim prihodima. Ukoliko se pokaže da je veći udio direktnih to znači da je veće porezno opterećenje ovim porezima, dok je veći udio indirektnih poreza u ukupnim poreznim prihodima, pokazatelj većeg poreznog opterećenja potrošnje ili potrošne orijentacije prilikom oporezivanja. Potrošna orijentacija fiskalnih sustava može biti signal za postojanje porezne konkurencije, koja će vrlo vjerojatno rezultirati i pojavom fiskalne degradacije u smislu prebacivanja poreznog opterećenja s dobit i dohotka na potrošnju.

Nezavisna varijabla udio socijalnih doprinosa u ukupnim poreznim prihodima očekivano će biti u korelaciji sa smanjenjem udjela poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima. Ukoliko smanjenje udjela poreza na dobit dovede do smanjenja udjela socijalnih doprinosa u ukupnim poreznim prihodima to ukazuje na postojanje porezne konkurencije, i to njezinog štetnog vida koji rezultira pojavom fiskalne degradacije.

Tablica 1**Rezultati**

Zavisna varijabla pk	es	uip	udp	up	sd	R ²
1995-2005 N=297	0,035 (0,006)	0,066 (0,078)	0,492 (0,077)	0,014 (0,028)	0,094 (0,076)	0,89

Napomena: Brojčani iznosi u zagradama predstavljaju vrijednosti standardnih pogrešaka. R^2 interpretira se na način da su se koristili fiksni efekti kao iznos vremenske varijacije u pk_{ct} , što se interpretira kao veličina vremenske varijacije u zavisnoj varijabli pk koja je objašnjena vremenskom varijacijom nezavisnih varijabli. Serijska korelacija AR(1) je pronađena koristeći se Wooldridge (2002.) testom za autokorelaciju u panel podacima, zbog čega je korišten i model autoregresivnih fiksnih efekata. Ovaj model dopušta uporabu neujednačenog panela s nejednako raspoređenim opažanjima (vidi Baltagi, Wu, 1999.; i Im, Pesaran, Shin, 2003.), što je karakteristika korištenog panela, a postupak korigiranja AR (1) provodi se korištenjem Cochrane-Orcutt transformacije.

Iz tablice je razvidno kako su jedine signifikantne varijable udp i es, odnosno udio direktnih poreza u ukupnim poreznim prihodima i visina efektivnih poreznih stopa prilikom oporezivanja dobiti. Ili drugim riječima, one imaju pozitivan utjecaj na poreznu konkurenciju, tj. ako dođe do povećanja jedne ili druge varijable povećat će se i stupanj blagostanja. Za ostale nezavisne varijable sd, uip i up, odnosno udio socijalnih doprinosa u ukupnim poreznim prihodima, udio indirektnih poreza u ukupnim poreznim prihodima te udio poreza na dobit u ukupnim poreznim prihodima nije dokazan utjecaj na zavisnu varijablu.

Rezultati provedene panel analize potvrđuju, na uzorku svih dvadeset i sedam zemalja članica EU-a, postavljenju tezu kako na razini same Unije ne postoji porezna konkurencija u takvom obliku koji bi se mogao smatrati štetnim za zemlje članice. Također je dokazano kako na uzorku svih zemalja članica EU-a ne postoji porezna konkurencija koja vodi „utrci do dna“ u sustavima oporezivanja dobiti poduzeća, odnosno konstantnom smanjivanju ukupno ubranih poreznih prihoda.

4. ZAKLJUČAK

Učinci koje pozitivne (koristi) i negativne (troškovi) eksternalije porezne konkurencije imaju na globalnoj razini su višestruki i međusobno usko povezani. Većina autora koja se bavila problemom porezne konkurencije smatra kako će njezini učinci dovesti pojedinačne zemlje u situaciju u kojoj će razina poreza i javnih rashoda biti ispod razine koja je optimalna za cjelokupnu ekonomiju.

Mobilnost kapitala i porezna konkurencija na globalnoj razini imala je određene pozitivne učinke na razvoj suvremenih poreznih sustava jer je utjecala na porezne reforme koje su dovele do proširivanja poreznih baza i do smanjivanja poreznih stopa, što se može smatrati učinkom pozitivnih eksternalija porezne konkurencije, međutim, njezini negativni efekti također nisu zanemarivi, naime stvorena je klima u kojoj se zbog povećane porezne konkurencije, primjenjuju porezne mjere koje se mogu smatrati nelojalnima, odnosno štetnima i usmjerenima isključivo na privlačenje kapitala. Ovakav vid porezne konkurencije može dovesti do poremećaja u trgovini i investicijskim odlukama, što će pak dovesti do smanjivanja neto učinka oporezivanja u nekim nacionalnim poreznim sustavima, kao i do kršenja načela pravednosti u oporezivanju, što se može smatrati učinkom negativnih

eksternalija porezne konkurencije na globalnoj razini. Ukoliko se ovakav trend nastavi odluke o lociranju investicija mogle bi se donositi isključivo motivirane poreznim razlozima, a ne stvarnim ekonomskim pokazateljima.

Privlačenje kapitala ne ovisi naravno samo i isključivo o fiskalnim razlozima, i nije posljedica samo fiskalne kompeticije, već uvelike ovisi i o drugim faktorima. Pitanje je da li zaista multinacionalne kompanije preferiraju investirati u zemlje s niskom razinom javne potrošnje i niskim poreznim opterećenjem. Dosadašnja empirijska istraživanja pokazala su da ne postoji čvrsta korelacija između javne potrošnje, oporezivanja i mobilnosti kapitala.

Optimalno oporezivanje sustava poduzeća unutar EU-a koje bi pospješilo daljnje integracijske procese i utjecalo na povećanje blagostanja svih zemalja članica svojevrsna je utopija koja još dugo vremena neće biti ostvariva, iako je izvjesno da će se rješavati parcijalnom harmonizacijom sustava oporezivanja dobiti poduzeća. Dosadašnji uspjesi na polju harmonizacija sustava oporezivanja poduzeća nisu bili veliki jer nije dogovoren zajednički oblik oporezivanja dobiti, odnosno harmonizirani su samo pojedini segmenti sustava oporezivanja poduzeća. Štoviše, nije donesena ni jedna smjernica kojom bi se na razini EU-a harmonizirala porezna stopa, porezna osnovica, porezna oslobođenja ili bilo koji drugi bitni elementi oporezivanja.

Privlačenje izravnih stranih investicija, odnosno konkurencija među sustavima oporezivanja dobiti u EU, usmjerena je na korištenje poreznih poticaja u obliku poreznih praznika, zatim konkurenciju investicijskim olakšicama u užem smislu, kao i na konkurenciju visinom nominalnih stopa poreza na dobit.

Teško je kazati koji će biti konačni efekti porezne kompeticije i kakav će ona utjecaj imati na rashodovnu stranu nacionalnih proračuna jer na investicijske odluke ne utječe samo visina poreznih stopa, već i institucionalno i zakonodavno okruženje neke zemlje, kao i iznos koji se troši na pružanje javnih usluga. Što se pak može odraziti kroz visoke troškove koje poduzeće može imati u trenutku relokacije svojeg poslovanja ili nekog njegovog dijela, zbog visokih poreznih troškova koji su povezani uz pružanje odgovarajuće infrastrukture.

Isto tako ostaje nejasno u kojem će se smjeru nastavljati politička integracija Europe u situaciji u kojoj se povećava regionalna, ali i globalna porezna konkurencija. Situacija se može razvijati i u smjeru nekontroliranog nastavka fiskalne konkurencije, ali i u smjeru da se razvije efikasni regulatorni okvir za nadzor kompeticije, kao i da se postigne čvrsti politički dogovor o harmonizaciji fiskalnih uvjeta u zemljama članicama te čak da se uspostavi nova Europska centralna vlada koja bi imala suvereno pravo nadzora i upravljanja proračunskim pravima.

Ekonometrijsko modeliranje specifičnosti procesa porezne konkurencije u Europskoj uniji pokazalo je da ne postoji porezna konkurencija u obliku koji bi se mogao smatrati štetnim, tj. nije potvrđena hipoteza da među zemljama članicama EU-a postoji štetna porezna konkurencija jer je dokazano kako samo nezavisne varijable udio direktnih poreza u ukupnim poreznim prihodima i visina efektivnih poreznih stopa prilikom oporezivanja dobiti imaju upliva na poreznu konkurenciju i to pozitivni utjecaj, odnosno ako dođe do povećanja jedne ili druge varijable povećat će se i stupanj blagostanja promatranih zemalja, dakle nije dokazano postojanje takvog vida porezne konkurencije koji će dovesti do smanjenja njihovog blagostanja.

LITERATURA

Alesina, A., Angeloni, I., Schuknecht, L. (2001.) What Does The European Union Do?, NBER Working Paper, WP/8657. Cambridge, Massachusetts: NBER.

- Bahl, R., W. A (1971.) Regression Approach to Tax Effort and Tax Ratio Analysis, IMF Staff Papers 18, br. 3, str. 570–612.
- Baldwin R., Krugman, P. (2001.) Agglomeration, integration and tax harmonization, HEI Working Paper, br. 1.
- Bird M.R. (2002.) Why tax corporations? , Bulletin IBFD, No. 5.
- Brennan, G., Buchanan, M. (1989.) Fiscal decentralization and government size: An extension, Public Choice, Springer Netherlands.
- Bucovetsky, S. (1991.) Asymmetric tax competition, Journal of Urban Economics, vol. 30, str. 167–81.
- Callihan, D.S. (1994.) Corporate effective tax rates: a synthesis of the literature, Journal of Accounting Literature, 13, str. 1-43.
- Clark, W.S. (2000.) Tax Incentives for Foreign Direct Investment: Empirical Evidence on Effects and Alternative Policy Options, Canadian Tax Journal, br. 48.
- Deveraux, M.R., Griffith, M., Klemm, A. (2002.) Corporate Income Tax: Reforms and Tax Competition, Economic Policy.
- Eggert, W., Haufler, A. (1998.) When do small countries win tax wars?, Public Finance Review, vol. 26, str. 327–361.
- European Commission Taxation trends in the European Union (2007.) Eurostat statistical books.
- Gordon, R. H., Bovenberg, A. L. (1996.) Why is capital so immobile internationally? Possible explanations and implications for capital income taxation, American Economic Review, vol. 86, str. 1057–75.
- Haufler, A., Wooton, I. Country size and tax competition for foreign direct investment, Journal of Public Economics, Elsevier, 1999.
- Plesko, C. (1999.) An evaluation of alternative measures of corporate⁶ tax rates, Working paper, MIT.
- Razin, A., Sadka, E. (1991.) Vanishing Tax on Capital Income in the Open Economy, NBER Working Paper, br. 3796.
- Sinn, H.-W. (2003.) The new systems competition, Blackwell Publishing Ltd.
- Wildasin, D. E. (1989.) Interjurisdictional capital mobility: fiscal externality and corrective subsidy, Journal of Urban Economics, br. 25, str. 193-212.
- Keen, M., Marchand, M. (1997.) Fiscal competition and the pattern of public spending, Journal of Public Economics, Elsevier.
- Wilson, J. D. (1986.) A theory of interregional tax competition, Journal of Urban Economics, br. 19, str. 296-315.
- Wooldridge, M., J. Introductory econometrics – A modern approach, treće uzdanje, Thompson South-Western, 2006.
- Zodrow R., Mieszkowski, P. Pigou, (1986.) Tiebout, property taxation and the underprovision of local public goods⁷, Journal of Urban Economics, br. 19, str. 356-370.
-

ANALIZA UČINAKA POREZNE KONKURENCIJE PRI OPOREZIVANJU DOBITI PODUZEĆA U EUROPSKOJ UNIJI

SAŽETAK

Temeljni cilj ovog rada jest određivanje utjecaja porezne konkurencije prilikom oporezivanja dobiti na proces ekonomske integracije u zemljama članicama Europske unije. Problem istraživanja očitovao se u prepoznavanju svih aspekata povezanih uz pojavu porezne konkurencije kao i na razlučivanju ostalih čimbenika koji predstavljaju prepreke za porezno usklađivanje u Europskoj uniji.

Osnovni segmenti analize ekonomskih aspekata porezne konkurencije pri oporezivanju dobiti poduzeća u EU odnosili su se na sistematizaciju i kritičku analizu dosadašnjih teorijskih dostignuća u određivanju čimbenika koji utječu na pojavu porezne konkurencije, komparaciju postojećih razlika u sustavima oporezivanja dobiti poduzeća u Europskoj uniji, određivanje prednosti i slabosti modela za sprječavanje štetne porezne konkurencije, analizu utjecaja porezne konkurencije na daljnje proširenje Europske unije te poredbenu raščlambu efektivnih ekonomskih i financijskih učinaka porezne konkurencije u zemljama članicama Europske unije.

JEL: E62

Ključne riječi: *porezna konkurencija, dobit poduzeća, efektivne porezne stope, zakonske porezne stope, fiskalna degradacija, porezna harmonizacija*